

การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลทกพรหม อำเภอขลุง
จังหวัดจันทบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

HISTORICAL AND CULTURAL STUDIES IN TOK PHROM SUBDISTRICT,
KHLUNG DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE WITH PARTICIPATORY PROCEDURES

วุดินันท์ สุพรรณ¹ ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์² และ สมปอง มุลมานะ³

Wuttinan suporn, Narongrit Suksawat and Sompong mulmanee

Article History

Received: 14-08-2024; Revised: 29-09-2024; Accepted: 01-10-2024

<https://doi.org/10.14456/issc.2024.68>

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี และ 2) เพื่อจัดทำสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการรวบรวมทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และนำเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

ตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีประวัติความเป็นมาจากรากเริ่มเป็นพื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์มีผู้คนอยู่อาศัยไม่มากนัก ผู้คนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดจันทบุรี และภาคตะวันออกของประเทศไทย ต่อมาพื้นที่บริเวณนี้ได้พัฒนามาเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นต้น ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2528 - 2533 เป็นช่วงที่มีการขุดเหมืองพลอย เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “พลอยตกพรหม” ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นเหมืองพลอย และมีผู้คนต่างถิ่นอพยพเข้ามาขุดพลอยและค้าขายพลอยเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้พื้นที่ตำบลทกพรหมเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงด้านพลอยเป็นอย่างมาก ด้านวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ตำบลทกพรหมถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทางด้านศาสนาได้แก่ วัดทกพรหม และวัดสะตอน้อย อีกทั้งยังมีความเชื่อแบบการนับถือผี ศาลเจ้า ได้แก่ ศาล

¹อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhai barni Rajabhat University

E-mail: wuttinan.t@rbru.ac.th *Corresponding author

²อาจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Lecturer, Ph.D, Faculty of Humanities and Social Sciences Rambhaibarni Rajabhat University

³อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Lecturer, Faculty of Education Rambhai barni Rajabhat University

เจ้าพ่อเนินจิง ศาลเจ้าพ่อตลกพรม ศาลเจ้าพ่อหลักแดง เป็นต้น ปัจจุบันพื้นที่ตำบลตลกพรมได้ปรับเปลี่ยนจากพื้นที่เหมืองพลอยในอดีต เป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ทุเรียน มังคุด กล้วย ลองกอง เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นำมาจัดทำเป็น สื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลตลกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ประวัติศาสตร์ชุมชน ตำบลตลกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี 2) แหล่งพลอยเมืองจันท อัญมณีล้ำค่า ตำบลตลกพรม 3) ภาพเก่าเล่าอดีตสวนผลไม้อันลือ เลื่องของตำบลตลกพรม 4) “ไร่สวด” การแสดงพื้นบ้าน ตำบลตลกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี 5) “ผีหิ้ง” พิธีกรรมและความเชื่อ เกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลตลกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, วัฒนธรรม, กระบวนการมีส่วนร่วม, ตำบลตลกพรม

ABSTRACT

The objectives of this research were to 1) study and analyze local history of Tok Phrom Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province, Thailand and 2) create educational media about the local history of Tok Phrom Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province. The research was conducted by qualitative methods. The collected data included field data obtained from documents, interviews and group conversations with key informants who were folk philosophers. The descriptive analysis was employed to present the results of the study.

The results revealed that the beginning period of Tok Phrom Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province might be full of fertile forests. There might not be many people living there. Original people living in this area included Chong ethnic groups, who were indigenous ethnic groups of Chanthaburi Province and eastern Thailand. Later, this area might be developed into an area for growing economic crops such as rubber trees, corns, cassavas, and many more. Around 1985 to 1990, a period of gem mining was discovered. The discovered gems were known as ‘Tok Phrom Gems’. This turned agricultural lands into a gem mine. There were many foreigners who immigrated here to dig and trade gems. Therefore, this area was very well-known for gemstones. In terms of cultural characteristics and traditions, Tok Phrom Subdistrict could be considered as a place with its own unique culture and identity. There were places for paying respect to religious spirits such as Tok Phrom Temple and Sator Noi Temple. There was a belief of worshipping spirit shrines. The spirit shrines included Chao Pho Noen Jang Shrine, Chao Pho Tok Phrom Shrine, Lak Daeng Shrine, and a few more. At present, the area of Tok Phrom Subdistrict has changed from being a gemstone mine to an area for growing different economic crops such as durians, mangosteens, bananas, longkongs, and many more.

Obtained local history information from this study, which was implemented to create educational materials about Tok Phrom Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province, was divided into five topics, including 1) History of the Tok Phrom Subdistrict Community, 2) the Source of Tok Phrom Subdistrict’s Precious Gems, 3) Tok Phrom Subdistrict’s Old Pictures Narrating the Past of Famous Fruit Orchards,

4) ‘Rum Suat’, a Folk Performance of Tok Phrom Subdistrict, and 5) ‘Phi Hing’ (Literally: Spirits in the Shrine) Rituals and Beliefs about Paying Respect to the Villagers’ Ancestors in Tok Phrom Subdistrict, Khlung District, Chanthaburi Province.

Keywords: Local History, Culture, Participatory Procedures, Tok Phrom Subdistrict

1. บทนำ

ตำบลตกรหม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในพื้นที่การดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (u2t) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ปลูกผักและการขุดหาแร่รัตนชาติ (พลอย) ซึ่งในอดีตเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ประมาณปี พ.ศ. 2528 – พ.ศ. 2533 การขุดพลอยเป็นที่รู้จักและโด่งดังไปทั่วทุกสารทิศ พลอยที่ตำบลตกรหมขึ้นชื่อว่าเป็นพลอยที่สวยงามอีกแหล่งหนึ่งของภาคตะวันออก มีบริเวณพื้นที่ติดต่อกับอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการขุดพบพลอยเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเดินทางมายังพื้นที่เพื่อขุดพลอย ซื้อขายแลกเปลี่ยนพลอย และประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับพลอย แต่ในปัจจุบันไม่มีการขุดพลอยแล้ว ปัจจุบันพื้นที่ตำบลตกรหมได้ปรับเปลี่ยนมาทำการเกษตรปลูกผลไม้เป็นส่วนใหญ่ และชุมชนกำลังพยายามที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม บนฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนอันได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม และโครงการพัฒนาป่าชุมชนบ้านอ่างเอ็ด (มูลนิธิชัยพัฒนา) ซึ่งกิจกรรมโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (u2t) ปีงบประมาณ 2564 มีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่ยังไม่มีเป็นที่รู้จักเท่าที่ควรและยังไม่มีแผนการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นระบบจึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้ชุมชนได้ยกระดับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นที่รู้จักและมีแผนการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ ซึ่งการจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นได้มีการนำเอาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ามาเป็นพื้นฐานเพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้คนที่เข้ามาในชุมชนได้รู้จักประวัติความเป็นมา เข้าใจสภาพพื้นที่ วิถีชีวิต ผู้คน สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การนำเอาประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่มานำเสนอเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาและบริบทพื้นฐานของท้องถิ่น อาทิ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ประวัติความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน อาชีพ ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียม ประเพณี (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2556)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่ตำบลตกรหม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นแหล่งขุดพลอยที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี เมื่อครั้งในอดีตและมีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญและผู้คนที่มีอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ๆ อีกทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังทำให้ท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาของตนเอง

และสร้างความประทับใจ แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมสัมผัสในพื้นที่อีกด้วย และเป็นการจัดทำฐานข้อมูลประวัติศาสตร์ให้กับชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการเกษตรและวัฒนธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อจัดทำสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

3. การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. บริบทของชุมชนตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

1.1 พื้นที่ตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ตามข้อมูลการปกครองของเทศบาลตำบลตกพรหม (สำนักงานเทศบาลตำบลตกพรหม, 2566) ให้อยู่ละแวกนี้ มีเนื้อที่ทั้งหมด 53,593.75 ไร่ หรือ 85.75 ตารางกิโลเมตร มีภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม สลับเนินเขาสูงและป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นสวนผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง ส้ม และสวนยางพารา

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เทศบาลตำบลบ่อเวฬุ อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลวังสรรพรส อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลประณีตและตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ องค์การบริหารส่วนตำบลมาบไฟ และเทศบาลตำบลอ่างศิระจังหวัดจันทบุรี

1.2 คำขวัญของตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

“หลากหลายสมุนไพร งามวิไลธรรมชาติ ประวัติศาสตร์อัญมณี มากมีผลไม้”

2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.1 ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2530) เสนอว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรมประสบการณ์และระบบที่แตกต่างกันของชุมชนต่าง ๆ ความหลากหลายของชุมชนนั้นนับได้ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านขึ้นไปจนถึงภาคที่ร่วมในวัฒนธรรมและประสบการณ์จากอดีตอันเดียวกัน

อรธจักร สัตยานุรักษ์ (2545) ได้ความเห็นว่าเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์ของชุมชนในการจัดการกับ “สมบัติชุมชน” โดยเน้นการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สัมพันธ์กับ “สมบัติชุมชน” ที่มีความผันแปร

โอฬาร รัตนภักดี และวิมลศิริ กลิ่นบุบผา (2553) ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกิดขึ้นจากชาวบ้านสามัญชนคนธรรมดาที่ช่วยกันประกอบสร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมา ตั้งแต่การบุกเบิกพื้นที่ การตั้งถิ่นฐาน จนกลายเป็นชุมชน ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนต้องผ่านเหตุการณ์และเรื่องราวมากมาย ทั้งความสุขความทุกข์ ความรื่นรมย์ ความยากลำบาก เรื่องราวดังกล่าวนี้เอง เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยังคงหลงเหลือหลักฐานปรากฏให้เห็นในภูมินามของแต่ละพื้นที่

วันวิสา คำพิภาส (2558) ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ เป็นประวัติศาสตร์ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยนำวิถีชีวิตชาวบ้านเป็นศูนย์กลางของการศึกษาซึ่งน่าจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงหมายถึง การศึกษาความเป็นมาและความสัมพันธ์ของชุมชนในระดับหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ ตลอดจนสังคมโลก ที่มีประชากรอาศัยอยู่ร่วมกัน และความสัมพันธ์กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงวัฒนธรรมสังคมและการเมือง

2.2 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) อธิบายถึงวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดังนี้

1. หลักฐาน หลักฐานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด แบ่งได้เป็นสองประเภท คือ หลักฐานขั้นต้น และหลักฐานชั้นรองในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับหลักฐานขั้นต้นมากกว่าหลักฐานชั้นรอง

2. เอกสารลายลักษณ์อักษร เป็นหลักฐานได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือกว่าหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์ อาจแบ่งได้เป็นเอกสารทางราชการ เอกสารท้องถิ่น และเอกสารเฉพาะส่วนบุคคล

3. การสัมภาษณ์ เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการถาม - ตอบ กันโดยตรงหากมีข้อสงสัยระหว่างการถามตอบก็สามารถทำความเข้าใจจนชัดเจนในทันที เป็นการสร้างความมั่นใจให้ทั้งผู้ตอบและผู้ศึกษา การสัมภาษณ์แบ่งได้ 2 ประเภท คือ การสัมภาษณ์บุคคลและเวทีชาวบ้าน

4. โบราณสถาน โบราณวัตถุ คือ หลักฐานทางโบราณคดี อันได้แก่ หลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีส่วนช่วยเพิ่มเติมเรื่องราวในอดีตกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ แต่ต้องได้รับการตรวจสอบให้แน่ชัดเพื่อยืนยันข้อมูล

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร การสัมภาษณ์ และสิ่งปลูกสร้างโบราณสถาน ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 ความหมายของวัฒนธรรม

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) ให้ความหมาย วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้กับหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย, วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2552) อธิบายว่า วัฒนธรรมแบบอย่างการดำเนินชีวิตในสังคมของแต่ละกลุ่มชนซึ่งยึดถือร่วมกัน เช่น ภาษา ศาสนา ความเป็นอยู่ การกิน การนอน การสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งคนในสังคมรับจากการถ่ายทอดตั้งแต่เยาว์วัย โดยการอบรมสั่งสอน หรือจากการสังเกตแล้วปฏิบัติตาม ๆ กันมาจนเกิดความเคยชิน โดยไม่รู้สึกรู้ว่าได้ทำตามแบบอย่างที่ว่าไว้ในสังคมของตน

ธนานท์ ตรีตติ และคณะ (2553) ให้ความหมาย วัฒนธรรม หมายถึง ผลงานที่มนุษย์ในสังคมร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น มีทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน เสื่อมสูญ ทดแทน และสร้างใหม่เพื่อความเจริญงอกงามในสังคม

วัฒนธรรม หมายถึง แบบอย่างของสิ่งที่เกิดจากพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งและถ่ายทอดออกมาเป็นแบบแผนและระเบียบต่าง ๆ ทั้งด้านวัตถุและไม่ใช่วัฒนธรรม วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา

3.2 ประเภทของวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขาตามองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ประกอบด้วย

1. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ วัฒนธรรมที่ว่าด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม การปกครอง กฎหมาย เป็นต้น

2. สาขาศิลปะ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่อง ภาษา วรรณคดี ดนตรี นาฏศิลป์ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น

3. สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน การทำเครื่องเงินเครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. สาขาศหกรรมศิลป์ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องการดูแลบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ความรู้เรื่องยา การรู้จักใช้ยา การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ความรู้ในการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เป็นต้น

5. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ วัฒนธรรมในเรื่องการละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่กระบอง การเลียงนกเขา การละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของไทยอย่างแท้จริง จะไม่เหมือนกับของต่างชาติถึงแม้จะเลียนแบบกันก็ไม่เหมือนกัน

3.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556) ให้ความหมาย ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถ

สภัญญา สุธาญา และคณะ (2550) ได้กล่าวว่า ในสังคมไทยใช้นิยามคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และภูมิปัญญาไทย ในความหมายเดียวกันคือ หมายถึง องค์ความรู้ในกฎธรรมชาติ ความรู้วิชาการ และความรู้เทคนิควิถีชีวิตดำรงอยู่ในสังคม มรรคการสั่งสม เรียนรู้ กลั่นกรองตลอดเวลา เพื่อพัฒนาในแต่ละยุคสมัยให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ ความเชื่อ เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีลักษณะสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ของชาวบ้านทั้งจากความรู้เดิมและการผสมผสานความรู้วิทยาการใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือการดำรงชีพในสังคมได้อย่างมีความสุขตามยุคสมัย โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ

3.4 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สภัญญา สุธาญา และคณะ (2550) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อกำหนดกลุ่มที่ชัดเจนจากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ภูมิภาค ซึ่งสามารถจำแนกประเภท ได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ได้แก่ องค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตร
2. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอดและสืบทอดผลงานด้านภาษา
3. ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ได้แก่ องค์ความรู้และความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอน ความเชื่อ และขนบธรรมเนียม ประเพณี ในการสร้างสรรค์ถ่ายทอดประเพณีพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม
4. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ได้แก่ องค์ความรู้และความสามารถในการสร้างสรรค์ถ่ายทอดและสืบทอดผลงาน ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และประยุกต์ศิลป์
5. ภูมิปัญญาด้านนันทนาการ ได้แก่ ความรู้และความสามารถในการสร้างสรรค์ ถ่ายทอดและสืบทอดศิลปะการแสดง การร่ายรำ ดนตรี การละเล่น และกีฬาของราชสำนักและของพื้นบ้าน
6. ภูมิปัญญาด้านอาหารการกิน ได้แก่ องค์ความรู้และความสามารถในการเลือกสรรพืชและสัตว์ในท้องถิ่น มาประดิษฐ์และปรุงแต่งเป็นอาหาร เครื่องใช้ไม้สอย ความเชื่อ ค่านิยม และธรรมเนียมในการรับประทานที่เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ
7. ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ได้แก่ องค์ความรู้และความสามารถในการเลือกสรรวัสดุการสร้างสรรค์เชิงศิลปะ และกระบวนการประดิษฐ์งานหัตถกรรมและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ

8. ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน ได้แก่องค์ ความรู้ในการประยุกต์วิธีการทำมาหากินจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสังคม

9. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่องค์ ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

10. ภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการชุมชน ได้แก่ องค์ความรู้ในการบริหารจัดการองค์กร ชุมชน และสวัสดิการชุมชน การจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์กองทุนและธุรกิจชุมชน การทำมาหากินการประกอบอาชีพเพื่อความมั่นคงของชุมชน

11. ภูมิปัญญาด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือเทคนิควิธีการ ได้แก่ องค์ความรู้และกระบวนการในการสร้างสรรค์ซึ่งพัฒนามาจากทักษะพื้นฐานที่สืบทอดมาตามประเพณี

4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการการมีส่วนร่วม

4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

อนุรักษ์ นิยมเวช (2554) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วม คือ การมุ่งเน้นให้สาธารณชน ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และนโยบายต่าง ๆ ร่วมกัน

อุบลวรรณ ภวานันท์ (2565) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วม หมายถึง ลักษณะของการที่ประชาชน เข้ามามีกิจกรรมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงาน รวมไปถึงองค์กรต่าง ๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในทุกภาคส่วนได้รับรู้ รับทราบ ร่วมกระทำ เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองหรือกลุ่มได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้น การมีส่วนร่วม หมายถึง การกระทำของกลุ่มบุคคลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงาน รวมไปถึงองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบร่วมรับผิดชอบและร่วมประเมินผลในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ เกิดความสมบูรณ์มากที่สุด

4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

จินตวีร์ เกษมสุข (2554) กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นหรือตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชุมในระดับชุมชน การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ และการประชาพิจารณ์

4. การร่วมตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

จะเห็นว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้ง 4 รูปแบบนี้ เป็นส่วนที่มีความสำคัญในการกระทำหรือการตัดสินใจร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดประโยชน์ในภาพรวม ของการดำเนินงานต่อไป

4.3 การมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ฉลิว บุรีภักดี และคณะ (2545) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่มีผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป นี่เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ความหมายเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ มีกิจกรรมและวิถีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้

ชนภัทร อินทวารี (2558) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และแสดงความคิดเห็น ดัดลีนใจ พร้อมทั้งเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมของโครงการที่จะพัฒนาอย่างเต็มที่และเต็มใจในการทำงาน แล้วจึงทำการติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลที่เด่นชัด

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นการทำงานร่วมกับชุมชนซึ่งดึงเอาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมาเป็นผู้ขับเคลื่อนแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการรับรู้ การกระทำต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในกิจกรรมนั้น ๆ

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่ตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม ทั้งการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มไปจัดทำสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สำคัญของการวิจัย โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลทกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี โดยมีรายละเอียดการแบ่งหมู่บ้านและการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านตกลี, หมู่ที่ 2 บ้านตกลี, หมู่ที่ 3 บ้านสะตอโน้ย, หมู่ที่ 4 บ้านสี่เสียด, หมู่ที่ 5 บ้านเพกา, หมู่ที่ 6 บ้านอ่างเอ็ด, หมู่ที่ 7 บ้านป่งซี, หมู่ที่ 8 บ้านวันทอง, หมู่ที่ 9 บ้านลำอ่อน, หมู่ที่ 10 บ้านบ่อกลาง และหมู่ที่ 11 บ้านชากราว

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ทั้งการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญชุดเดียวกัน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ประชาชนท้องถิ่น จำนวน 6 คน ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน ได้มาโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ดังนี้

1. มีอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป และมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ที่ทำการวิจัย
2. มีความสามารถในการเล่าเรื่องราวของชุมชนได้เป็นอย่างดี
3. ได้รับยกย่องจากชุมชนว่าเป็นปราชญ์ประจำท้องถิ่น หรือเป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่น

การเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้วิจัยได้ยื่นขอเอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และได้รับการ
รองผลการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2566 - 12 มิถุนายน 2567

1.3 สถานที่เก็บข้อมูล ณ วัดตอกพรหม ตำบลตอกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 การศึกษาเอกสาร โดยรวบรวมเอกสารจากทางราชการ การแบ่งเขตการปกครอง รายชื่อผู้นำชุมชน หนังสือ เอกสาร
จากองค์กรชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของผู้นำท้องถิ่น รวมถึงข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

2.2 การศึกษาภาคสนาม เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคำบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key In-
formant) และหน่วยงานทางราชการ เพื่อได้ข้อมูลเชิงลึก ที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบ่งออกเป็นสามส่วนคือการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลการวิจัย โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้าง
เป็นแบบบันทึกข้อมูลสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างให้ตอบคำถามแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เหตุการณ์ สถานที่ บุคคลสำคัญของชุมชน

ส่วนที่ 3 วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

3.2 แบบการสนทนากลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้เป็นประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อประมวลความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก โดยประเด็นการสนทนา
กลุ่ม ประกอบด้วย 5 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

ประเด็นที่ 2 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน

ประเด็นที่ 3 สถานที่สำคัญในชุมชน

ประเด็นที่ 4 บุคคลสำคัญของชุมชน

ประเด็นที่ 5 วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็นสามส่วนคือการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ดังนี้

4.1 วิธีดำเนินการวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (การสัมภาษณ์)

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ของตำบลตอกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีตามแบบคำถาม
(แบบสัมภาษณ์) และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบการสัมภาษณ์ เพื่อนำเสนอในขั้นตอนการสนทนา
กลุ่มต่อไป

4.2 วิธีดำเนินการวิจัยกับผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย (การสนทนากลุ่ม)

การสนทนากลุ่มเพื่อประมวลความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ของตำบลตอกพรหม อำเภอขลุง จังหวัด
จันทบุรี ประเด็นการสนทนากลุ่มให้เป็นไปข้อมูลการสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลจากที่ได้จากการสนทนากลุ่มและตรวจสอบข้อมูลที่ได้
ได้ร่วมกัน เมื่อได้ข้อมูลจากการทดลองแล้วจะนำผลของการวิจัยไปจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพื่อมอบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ใน
พื้นที่ได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์สังเคราะห์เรียบเรียงและตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล แต่ยังคงข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเป็นหลัก

6. การนำเสนอผลการวิจัย

การเสนอผลการวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี แบ่งออกได้เป็น 5 ประเด็นสำคัญ

1.1 ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี พบว่าพื้นที่ตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีประวัติความเป็นมาจากรากเริ่มเป็นพื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีผู้คนอยู่อาศัยไม่มากนัก ผู้คนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดจันทบุรี ภูมินามวิทยาเกี่ยวกับการตั้งชื่อบ้านนามเมืองของตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมา 2 ส่วน คือ ที่มาของ “ตกพรหม” ส่วนที่ 1 เล่าว่า “สมัยการเดินทางไปศึกษาสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยาไปตีเมืองพระตะบอง กัมพูชา เดินทางผ่านมาทางภาคตะวันออก เมืองปราจีนบุรี เมืองกบินทร์บุรี เมืองจันทบุรี ผ่านมาถึงบริเวณภูเขาป่าทึบ ช้างของแม่ทัพตกใจวิ่งสะบัดทำให้พรมที่ปูบนหลังช้างตกลงจากหลังช้าง และได้หยุดพักทัพ ณ บริเวณนี้ จึงได้ชื่อว่า ตกพรหม เหตุเพราะพรมตกจากหลังช้าง” (เจ้าอาวาสวัดตกพรหม, กันยายน 2566 : สัมภาษณ์) ที่มาของ “ตกพรหม” ส่วนที่ 2 เล่าว่า บริเวณตำบลตกพรหม มีลักษณะกายภาพเป็นภูเขา ป่าไม้หนาที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ ฝนตกชุกตลอดทั้งปี ช่วงฤดูหนาวฝน ฝนจะตกทั้งวันทั้งคืนหนักและตกบ่อย ๆ บ้าง ชาวบ้านเรียกว่า ฝนตกพรหม เป็นที่มาของของคำว่า ตกพรหม (สุนทรสันติมิตร, กันยายน 2566 : สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าทั้ง 2 ส่วน เป็นเรื่องเล่าที่บ่งบอกถึงลักษณะพื้นที่ของตำบลตกพรหมว่ามีลักษณะพื้นที่เป็นป่าทึบ มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี และมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพย้ายเข้ามาอยู่มีการ จับจองพื้นที่เพื่อทำมาหากิน ทำการเกษตรสร้างอยู่อาศัย ทำให้พื้นที่เปลี่ยนไปตามการใช้ประโยชน์ แต่ยังยึดพื้นที่ทำการเกษตรและหาของป่าเป็นหลักมีสถานที่สำคัญของหมู่บ้านคือ วัดตกพรหมและวัดสะต่อน้อย ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นมาพร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งปลูกสร้างสำคัญต่าง ๆ ของวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านตกพรหม และหมู่บ้านใกล้เคียง

1.2 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลตกพรหม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นพื้นที่ที่มีการขุดพบพลอย อัญมณีล้ำค่าอีกแหล่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี จึงทำให้เกิดมีการทำเหมืองพลอยและขุดพลอยกันอย่างเป็นมาก ส่งผลให้เกิดการเข้ามาของผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเพื่อมาขุดพลอย รับจ้างทำเหมือง ตลอดจนซื้อขายพลอย ส่งผลให้พื้นที่ตำบลตกพรหมมีความเจริญด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเล่าว่า พลอยที่ตำบลตกพรหม เป็นที่รู้จักของพ่อค้าทั้งในและต่างประเทศ ในชื่อ “พลอยตกพรหม” มีการขุดเหมืองพลอยกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ประมาณการมูลค่าการขุดเหมืองพลอยในช่วงปี พ.ศ. 2528 - 2533 มูลค่าประมาณเกือบพันล้านบาท จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับพื้นที่การขุดเหมืองพลอยในบริเวณตำบลตกพรหมนั้น ยังมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพลอยในเมืองจังหวัดจันทบุรีและตราด ของประมวล ศิริพันธ์แก้ว (2528 : 3) พบว่า แหล่งพลอยบริเวณติดต่อระหว่างด้านตะวันออกของจังหวัดจันทบุรีกับด้านตะวันตกของจังหวัดตราด บริเวณที่พบพลอยในเขตจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ เขาน้อย เขาชะเอม บ้านแสงสั้ม สะพานหิน บ้านเวฬุกลาง บ้านเวฬุล่าง บ้านสี

เสียด บ้านชากลาว เป็นต้น ส่วนบริเวณที่พบพลอยในเขตจังหวัดตราด ได้แก่ บ้านบ่ออีแรม บ้านตามี และบ้านบ่อนาวง เป็นต้น พลอยที่พบในบริเวณนี้ได้แก่ ไพไลน เซียวส่อง พลอยบุษย์ ทับทิม และเพทาย พลอยที่พบส่วนใหญ่อยู่ในที่ลุ่ม เช่น ตามหุบเขา ห้วย และท้องนาพลอยที่ขุดพบได้บริเวณบ้านตกพรม บ้านสีเสียด และบ้านอ่างเอ็ด มักพบอยู่ในดินตะกอนที่ถูกน้ำพัดพาไป และบริเวณตามลำห้วย ส่วนบริเวณบ้านนาวงพบพลอยในชั้นศิลาแลง ซึ่งมีสีน้ำเงิน สีแดงและสีม่วง แสดงให้เห็นถึงความเจริญมั่งคั่งด้านเศรษฐกิจของตำบลตกพรมได้เป็นอย่างดี หลังจากนั้นการขุดเหมืองพลอยที่ตำบลตกพรมก็เริ่มซบเซาการขุดพลอยได้น้อยไม่คุ้มกับการลงทุน สภาพพื้นที่จึงถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นที่ทำการเกษตรปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกอง กล้วย เป็นต้น

1.3 สถานที่สำคัญของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีสถานที่สำคัญ ๆ โดยแบ่งออกเป็นด้านศาสนา ซึ่งมีวัดที่สำคัญและเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของตำบลตกพรม จำนวน 2 วัด ได้แก่ วัดตกพรม และวัดสะตोन้อย อีกด้านคือที่ยึดเหนี่ยวจิตใจด้านความเชื่อแบบดั้งเดิมคือ ศาลผีหรือศาลเจ้าที่ พื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีศาลผีหรือศาลเจ้าที่ ที่สำคัญที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถืออยู่ 3 ศาล ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อเนินจิง ศาลเจ้าพ่อตกพรม และศาลเจ้าพ่อหลักแดง ซึ่งทั้ง 3 ศาลนี้ชาวบ้านชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องรักษาชาวบ้านให้มีอุดมสมบูรณ์ทำการเกษตรประสบผลสำเร็จ และขอพรในด้านต่าง ๆ เมื่อสำเร็จผลตามที่ขอแล้ว ชาวบ้านจะมาแก้บนเป็นประจำ

1.4 บุคคลสำคัญของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนที่มีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ อาชีพหลักของผู้คนตั้งแต่ดั้งเดิมคือ การหาของป่า เช่น หวาย ระกำป่า เร่วป่า เป็นต้น ต่อมา มีการสัมปทานป่าไม้เกิดขึ้นทำให้พื้นที่โดยรอบมีการบุกเบิกและปลูกเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ซึ่งได้นำพันธุ์ยางมาจากตัวเมืองจันทบุรี และอำเภอมะขามโดยเฉพาะที่ตำบลอ่างศิรี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก ต่อมา คุณครูสมพงศ์ มกระธัช ครูโรงเรียนบ้านสะตोन้อย ซึ่งพื้นเพเดิมเป็นคนอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ได้นำพันธุ์ส้มเขียวหวานเข้ามาปลูกในพื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรีเป็นคนแรก และได้ผลผลิตเป็นจำนวนมากต่อมาชาวบ้าน จึงได้เริ่มปลูกส้มเขียวหวาน และส่งไปขายยังที่ต่าง ๆ เช่น ในตัวเมืองจันทบุรี และกรุงเทพมหานคร ชาวบ้านจึงให้ความเคารพและยกย่อง คุณครูสมพงศ์ มกระธัช ในฐานะผู้บุกเบิกการเกษตรในพื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี

1.5 วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นชุมชนที่มีการเข้ามาอยู่อาศัยในช่วงปี พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา ผู้คนที่เข้ามาอาศัยดั้งเดิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของคนจันทบุรี และภาคตะวันออก วัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้คนในพื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี คือ วัฒนธรรมของ มีพิธีที่สำคัญ เช่น พิธีการแต่งงาน เรียกว่า พิธีการตัก การเล่นผีหึ่ง ผีโรง เป็นต้น ส่วนด้านพุทธศาสนามีวัด 2 แห่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ วัดตกพรม และวัดสะตोन้อย การแสดงพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลตกพรม คือ การแสดงรำสวด ซึ่งเป็นการแสดงในพิธีงานศพ สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่ภาคตะวันออก เช่น จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ซึ่งคณะรำสวดตำบลตกพรมที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน คือ คณะวิชัย ราชันย์ ของคุณวิชัยเวช โอสถ ต่อมาเมื่อมีการเปิดพื้นที่ขุดพลอยทำเหมืองพลอยมีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศอพยพเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ผู้คนมีจำนวนมากขึ้น และมีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ เมื่อการขุดพลอยหมดลงและปิดเหมืองพลอย ผู้คนบางส่วนได้อพยพย้ายออกจากพื้นที่ บางส่วนยังคงลงหลักปักฐานเพื่อทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ ทำให้มีวัฒนธรรมของคนอื่น ๆ เข้ามาปะปนอยู่บ้างเช่น กลุ่มวัฒนธรรมลาวอีสาน ของผู้คนในหมู่บ้านบ้านชากราว ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น ด้านประเพณี พบว่า ในพื้นที่ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี มีประเพณีที่เกี่ยวข้องและสืบเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น ประเพณีถวายเทียนพรรษา เนื่องในวันเข้าพรรษา ประเพณีเทศน์มหาชาติ ซึ่งจะทำในช่วงเดือนสิงหาคม - เดือนตุลาคม และประเพณีตามวันหยุดนักขัตฤกษ์ทั่วไป

2. จัดทำสื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำบลตกพรม อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษานำมาจัดทำเป็นชุดสื่อการเรียนรู้การสอนแบบนิตยสารเคลื่อนที่ โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
- 2.2 แหล่งพลอยเมืองจันทร์ อัญมณีล้ำค่า ตำบลตกพรหม
- 2.3 ภาพเก่าเล่าอดีตสวนผลไม้อันลือเลื่องของตำบลตกพรหม
- 2.4 “รำสวด” การแสดงพื้นบ้าน ตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
- 2.5 “ผีหึ่ง” พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ซึ่งชุดสื่อการเรียนการสอนแบบนิทรรศการเคลื่อนที่นี้สามารถปรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เช่น วรรณกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่าเรื่องและการเขียนสร้างสรรค์ รวมทั้งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรมศึกษา ศาสนา สังคม เป็นต้น และมอบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน หน่วยงานราชการในพื้นที่ตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ต่อไป

7. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เกิดจากความสนใจในการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี (u2t) ซึ่งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้รับผิดชอบการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ดังกล่าว จึงทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นชุดสื่อการเรียนการสอนแบบนิทรรศการเคลื่อนที่ โดยข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้คนในพื้นที่ และนำข้อมูลที่ได้มาจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ประสบพบเจอหรืออยู่ในเหตุการณ์ หรือมีส่วนร่วม ข้อมูลบางอย่างอาจจะเป็นข้อมูลที่ไม่มีทางจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้ข้อมูลดังกล่าวอาจมีความคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมาร่วมจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันข้อมูลอีกครั้ง พบว่าบางอย่างเป็นข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกพรหม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ถือเป็นการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้คนในท้องถิ่น และยังเป็นการนำมาซึ่งการท่องเที่ยวชุมชน การรับคณะศึกษาดูงานเพื่อการเรียนรู้ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร ขอบยศ (2562) ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน ผลการศึกษพบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ที่คำนึงถึงผู้คนในชุมชนท้องถิ่นไม่ใช่นับแต่บุคคลสำคัญระดับชาติ เป็นประวัติศาสตร์ที่เน้นความหลากหลายที่ไม่ใช่มองแต่ศูนย์กลางอำนาจการปกครอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อด้าน เรื่องราวปรัมปรา ในฐานะที่เป็นความเชื่อการบอกต่อของคนในท้องถิ่น และการให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่นในฐานะผู้เล่าเรื่อง (Oral History) โดยมีวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ 1) การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 2) การทบทวนวรรณกรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง 3) การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเพื่อแสวงหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ 5) การนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 6) การใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทั้งนี้บทเรียนการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นอีสานมีหลายมิติด้วยกัน ได้แก่ 1) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักและสำนึกท้องถิ่น 2) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนภายนอก 3) การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น และ 4) การใช้ประวัติศาสตร์

ท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการศึกษาของคนในท้องถิ่น ประเด็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและนำมาใช้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปณิศา ไชโย และณัฐ เชษฐ์ พูลเจริญ (2566) ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ผู้เรียนไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และเนื้อหาจำนวนมาก และเวลาในการเรียนมีจำกัด ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีข้อจำกัด ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองน่าน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ภายใต้กิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กิจกรรมผ่านการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาประมวลการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรม “เรียนรู้ถิ่น แผ่นดินเกิด” เป็นกิจกรรมที่สามารถตอบโจทย์ในการส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนลงปฏิบัติโดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจ อธิบาย รับฟัง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์การวิเคราะห์และสรุป กิจกรรมยังสามารถพัฒนาด้านผู้สอน ผู้เรียน ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ครูผู้สอนเป็นผู้ที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยบรรยากาศในการจัดกิจกรรมของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข ตรงตามความสนใจ และครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อจะได้เรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้แล้วนั้น กระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก กล่าวคือการได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งเป็นข้อมูลของผู้คนในท้องถิ่น บางอย่างเป็นข้อมูลที่เล่าสืบต่อกันมาไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือที่เรียกว่า มุขปาฐะ อาจจะเป็นเรื่องเล่าของชุมชน นิทาน ตำนานปรัมปรา หรือแม้แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนก็นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเด็นนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒินันท์ สุพร และคณะ (2564) การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา กรณี ศึกษาตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรีผ่านความหมายภูมินามวิทยา 2) เพื่อศึกษาหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้าน และนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ซึ่งมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่แตกต่างกันตามลักษณะบริบทต่าง ๆ ที่โดดเด่นของแต่ละหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงของภูมินามเป็นไปตามสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์แต่ละช่วงเวลา และประเด็นที่มาของหลักการตั้งชื่อหมู่บ้านมีดังนี้ 1) การตั้งชื่อจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ ตำนาน 2) การตั้งชื่อตามลักษณะทางภูมิประเทศ 3) การตั้งชื่อตามความหลากหลายของพืชพรรณ 4) การตั้งชื่อตามความสำคัญของวัดและศาสนา และ 5) การตั้งชื่อตามการเปลี่ยนแปลงเสียง นอกจากนี้ประวัติศาสตร์และภูมินามวิทยายังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของตำบล จันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีอีกด้วย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมปอง มูลมณี (2564) ศึกษาเรื่องเล่าประจำจังหวัดจันทบุรี : ความสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่ เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและศึกษาเรื่องเล่าประจำถิ่นจังหวัดจันทบุรีและศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมด้วยการใช้เรื่องเล่าประจำถิ่นเป็นพื้นฐาน ผู้วิจัยใช้แนวคิดแนวคิดการศึกษาแบบเรื่องตำนานและเรื่องเล่า การศึกษาพื้นที่นิเวศวัฒนธรรม และคติชนสร้างสรรค์เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่าที่ปรากฏในพื้นที่ 6 อำเภอที่ปรากฏแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่แพร่หลายของจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอเขาคิชฌกูฏ อำเภอท่าใหม่ อำเภอมะขามและอำเภอขลุง ผลการศึกษาพบว่าเรื่องเล่าประจำจังหวัดจันทบุรีมีความสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่เชิงนิเวศในจังหวัดจันทบุรีมีทั้งสิ้น 41 สำนวน โดยจำแนกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) เรื่องเล่าอธิบายการสร้างพื้นที่ทางธรรมชาติ 9 สำนวน 2) เรื่องเล่าอธิบายการกำเนิดบ้านเมืองและผู้คน ศักดิ์สิทธิ์ 20 สำนวน 3) เรื่องเล่าอธิบายความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม 4 สำนวน และ 4) เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธรูป วัตถุสิ่งของ

8 ส่วน การวิจัยพบว่าเรื่องเล่าประจำถิ่นมีความสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดจันทบุรี 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การสร้างอัตลักษณ์ชาวจันทบุรีด้วยเรื่องเล่าประจำถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2) เรื่องเล่าพิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณีสู่การจัดการท่องเที่ยวและ 3) การสร้างมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติด้วยเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกรม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น และเกิดความสำนึกว่าในชุมชนในท้องถิ่นมีประวัติความเป็นมา มีประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และยังมีระเบียบแบบแผนที่เป็นข้อกำหนดของชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้ยังส่งเสริมในเรื่องของการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยวจะได้เข้าใจถึงที่มาและความสำคัญของพื้นที่นี้ด้วย อย่างไรก็ตามข้อมูลข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการศึกษาข้อมูลของชุมชนที่เน้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และยังมีประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจค้นคว้าแก่การศึกษาอีกหลากหลายด้านและหลากหลายมุมมอง

8. องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตำบลตกรม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน สถานที่สำคัญของชุมชน บุคคลสำคัญของชุมชน วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น อีกทั้งยังได้สื่อการเรียนการสอนแบบนิทรรศการเคลื่อนที่ 5 ด้าน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชนตำบลตกรม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี, แหล่งพลอยเมืองจันทน์ อัญมณีล้ำค่า ตำบลตกรม, ภาพเก่าเล่าอดีตสวนผลไม้อันลือเลื่องของตำบลตกรม, “ไร่สวด” การแสดงพื้นบ้าน ตำบลตกรม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี และ “ผีหึ่ง” พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลตกรม อำเภอลอง จังหวัดจันทบุรี สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนและยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสำนึกรักในท้องถิ่นของเยาวชนคนรุ่นใหม่อีกด้วย

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมมือกับส่วนราชการภาครัฐ และเอกชน อันมีมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นต้น จัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาและการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต
- มีแนวนโยบายการส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เกิดการตระหนักรู้และมีความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง
- โรงเรียนต่าง ๆ ควรบูรณาการวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในความเป็นชุมชนของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- เสนอแนะให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในชุมชน
- เสนอแนะให้มีการศึกษาการเพื่อนำข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปบูรณาการกับด้านต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

รายการอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (28 กันยายน 2565). แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. <http://tourism-dan1.blogspot.com>
- จินตวิทย์ เกษมสุข (2554). การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจ้าอาวาสวัดตกพรหม. (2566). ผู้ให้สัมภาษณ์, วุฒินันท์ สุพร ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์ และสมปอง มุลมณีเป็นผู้สัมภาษณ์, ตำบลตกพรหม อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง สัมภาษณ์เมื่อ กันยายน 2566.
- ชนภัทร อินทวารี. (2558). การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานรากการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดโบสถ์ จังหวัดสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- เฉลียว บุรีภักดิ์ และคณะ. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง.หลักสูตร ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. เอส. อาร์. พรินตติ้ง แมสโปรดักส์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. สำนักพิมพ์อินทนิล.
- ธนาพันธ์ ตรึงดี และคณะ. (2553). วัฒนธรรมการใช้ภาษา (พิมพ์ครั้งที่ 6). ที่คิวพี.
- นินิ เอียวศรีวงศ์. (2530). หลักฐานและการใช้หลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้. ในเอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการครูระดับมัธยมศึกษาเรื่อง “แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้”. (หน้า 3 - 4). ณ สถาบันทักษิณศึกษา สงขลา.
- ประมวล ศิริพันธ์แก้ว. (2528). การทำพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ปณิตตา ไชโย และณัฐ เชษฐ พูลเจริญ. (2566). ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมื่อนาน โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ. วารสารปัญญา, 30(1), 37- 48. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/article/view/261665/177046>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วันวิสา คำพิภค. (2558). การศึกษาภูมินามจากตำนานพื้นบ้านในชุมชนอำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วุฒินันท์ สุพร และคณะ. (2564). การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา กรณีศึกษาตำบลจันทนิมิต อำเภอมะนัง จังหวัดจันทบุรี. วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. 8(2), 105 - 117. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/hssnsru/article/view/254290/173148>
- สำนักงานเทศบาลตำบลตกพรหม. (12 มิถุนายน 2566). ข้อมูลเกี่ยวกับเทศบาลตำบลตกพรหม. <https://www.tokpromcity.go.th/index/?page=article1932>
- สุกัญญา สุฉายา และคณะ. (2550). รายงานโครงการวิจัยภาคสนามการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย. ศูนย์คติชนวิทยา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. (2552). คติชนวิทยา. คลังน่านวิทยา.
- สุนทร ขอบยศ. (2562). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาฐาน ท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน. วารสารสถาบันพระปกเกล้า 17(2), 115 - 138. <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/previewer.php>
- สุนทร สันติมิตร. (2566). ผู้ให้สัมภาษณ์, วุฒินันท์ สุพร เป็นผู้สัมภาษณ์, ตำบลตกพรหม อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง สัมภาษณ์เมื่อ กันยายน 2566.

- สมปอง มุลมณี. (2564). เรื่องเล่าประจำจังหวัดจันทบุรี: ความสัมพันธ์กับการสร้างพื้นที่เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดจันทบุรี. *วชิรวรรณสาร* 5(3), 337 - 358. <https://so06.tcithaijo.org/index.php/wiwitwannasan/article/view/251221>
- อนรรักษ์ นิยมเวช. (2554). *บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน*. สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2545). *โครงการประสานงานการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ : ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุบลวรรณ ภวากานันท์. (2565). *รูปแบบการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่าย (กิจกรรมที่ 1)*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย.
- โอฬาร รัตนภักดี และวิมลศิริ กลิ่นบุบผา. (2553). ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน. *วารสารมนุษยศาสตร์* 17(1), 58 - 84. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/64343>